

STEPHAN ORTH

COUCHSURFING

V RUSKU

Aneb jak jsem málem
začal rozumět Putinovi

KAZDA

KAZDA

Stephan Orth

COUCHSURFING V RUSKU

**Aneb jak jsem málem
začal rozumět Putinovi**

S 59 barevnými fotografiemi,
39 černobílými obrázky
a jednou mapou

Elektronická kniha

Vydalo Nakladatelství KAZDA, s.r.o. v roce 2018

Nové sady 2

602 00 Brno

www.knihykazda.cz

info@knihykazda.cz

Tel. 725 518 237

Elektronické vydání:

Vydalo Nakladatelství KAZDA, s.r.o.

Všechna práva vyhrazena

Datum poslední aktualizace: květen 2019

Formát elektronické knihy: EPUB

ISBN 978-80-88316-05-3

Vytvoření elektronické verze Dibuk, s. r. o., 2019

Papírové vydání:

Původní název: Couchsurfing in Russland. Wie ich fast zum Putin-

Versteher wurde od Stephana Ortha

© Piper Verlag GmbH, München/Berlin, 2017.

1. vydání

Přeložil: David Krásenský

Jazyková redakce: Lenka Janovská, Jana Veselá

Fotografie: Stephan Orth; s výjimkou fotografií v první obrazové části na str. 1, 2 nahoře, 3 nahoře, 4, 5, 6, 7, 8, 9 a 16 a uvnitř knihy na str. 43, 50, 55 a

58: Gulliver Theis

Mapy: Birgit Kohlhaas, kohlhaas-buchgestaltung.de,

podle předlohy Marlise Kunkel

Návrh obálky: Birgit Kohlhaas

Sazba a úprava obálky: Pavel Mahovský

Tisk a vazba: Tisk Centrum s.r.o., Moravany u Brna, Česká republika

Počet stran: 250

ISBN: 978-80-907197-2-9

Knihy lze zakoupit se slevou 20 % přímo u nakladatele na
www.knihykazda.cz nebo v knihkupectvích.

„Překvapující.“

Edward Snowden

(v odpovědi na otázku, jak by své dojmy
z Ruska shrnul do jediného slova)

Příjezd

Za zátarasem začíná sráz 500 metrů do hloubky ; stojíme na hraně obřího kráteru. „Vítejte v prdeli světa!“ volá na nás šéfka místního oddělení pro kulturu a mládež. Vysoko nad hlavou drží mobil, aby udělala pár selfíček naší skupinky. Úsměv. Cvak. Teď „věčko“. Cvak. Ruce vzhůru. „Trochu blíž k sobě!“ Cvak. „A teď všichni nějaký praštěný obličej!“ Cvakcvakcvak! Jak studentíci někde na zámku Neuschwanstein nebo Rudém náměstí.

Vzduch páchne sírou a spáleným dřevem. Večerní slunce visí na obloze nízko a okolní oblaka prachu se noří do jeho rudé záře. Romantika západu slunce v apokalyptické krajině. Na zábradlí vyhlídkové plošiny visí zámečky lásky se jmény novomanželů. Julia a Saša. Šenja a Světa. Vjačeslav a Maria. Svazek na celý život, zpečetěný na vstupu do pekla, slib věrnosti na nejabsurdnější turistické atrakci této planety.

Lidi, se kterými si tu děláme ty skupinové fotky, vůbec neznám. Před chvílí mě vyzvedli z mrňavého letiště, na kterém je odstaveno víc vrtulníků než letadel – a z letadel pak víc vyřazených než těch, která jsou ještě schopna startu a přistání.

Přišli tři: kulturní zmocněnkyně, referentka pro průmyslové záležitosti a jeden student. Zatím jsme se nebavili, na to byla hudba puštěná moc nahlas. V Ladě Priora, která se na zadním skle pyšní nápisem „Street Hunters“, vibrují celá sedadla. Řidič úplně klidně při pětasedmdesátikilometrové rychlosti pustí obě ruce z volantu, jenom aby jimi mohl ve vzduchu jen tak švihát do taktu. I jen z jeho divokého stylu jízdy je vidět, že tento student už teď ve dvaceti moc dalšího od života nečeká.

Kde to k čertu jsem?

Co říká Wikipedia: Mirnyj, Jakutská republika (Sacha), Dálný východ Ruska, 37 188 obyvatel podle sčítání z roku 2010. Starosta Sergej Alexandrov, poštovní směrovací čísla od 678 170 po 678 175 a ještě 678 179.

Co říkají Google Maps: někde mezi městy Černyševskij, Tas-Jurjach, Čamča, Lensk, Suntar, Šeja, Malykaj, Njurba, Verchněviljujsk, Nakanno, Oljokminsk a Morkoka. Mluvit o těchto místech jako o „sousedních“ by bylo ostatně tak trochu zavádějící: jsou na mapě rozprostřené v okruhu asi tak 400 km od Mirného.

Co říká cestovní průvodce: nic. I podle „Lonely Planet“ je Mirnyj až trochu moc *lonely* – opuštěný.

A co říkám já? Jsem přesně tam, kam jsem chtěl. Selfička před zámkem Neuschwanstein si udělá každý. Ani k Tádž Mahalu už nikdo nemusí jezdit, když je z něho nějakých sedm miliard fotek. Krás už jsem na cestách viděl hodně a teď by to chtělo opačný extrém. A tím nemyslím nějakého ohavného švába v kuchyni na podlaze nebo prasklou pneumatiku v příkopu u silnice. Prdlajs. Myslím antiestetiku takového měřítka, že se člověku zatočí hlava. Cestování ve stylu hororu nebo thrilleru, syrovost Davida Finchera místo romantiky Rosamunde Pilcherové, ošklivost, ze které padnete na zadek, ošklivost s příběhem. Co je normální, to je zoufale nudné. Zajímavé to začíná být až tam, kde měřítko estetiky hraničí s extrémem. Podle čeho si člověk volí cíle pro své cesty, je vše jen otázkou vnímání.

„Prdel světa“, jak té díře říkají místní, je mistrovským dílem inženýrského umění. Desítky roků práce, neuvěřitelná statika. Druhé největší zařízení svého druhu na světě. A jeden utajený poklad tu najdeme taky. Takový, že by byl horkým kandidátem na Světové dědictví UNESCO. Povrchový důl „Mir“ v Mirném (od roku 2001 se těží jen hlubinně, pozn.

překladače) dnes ovšem není žádnou pastvou pro oči. Vždyť už jen slovo „pastva“ jakoby evokovalo, že v něm má něco růst. Po desítky roků se v něm těžily diamanty – pár gramů drahokamů z jedné tuny zeminy. Třpytivé bohatství, pohřbené kdesi v hlubinách bláta.

Šikmé stěny se zakusují do šedivé země a vedou kamsi do hlubin. Z dopravníků zbylo jen pár rezavých trubek. Na protilehlém okraji kráteru, který je od nás vzdálený 1 200 metrů, stojí osmipatrové bytové paneláky Mirného a působí jako krajina z kostek Lega.

Přišel rok 2004 a ruský těžařský gigant Alrosa těžbu v dole „Mir“ – název znamená „mír“ a zároveň „svět“ – z docela prostého důvodu zastavil. Kdyby se bagry ještě chvíli zakusovaly do tamější půdy, hlubina by brzy pohltila budovy samotného města. Dnes pracují těžaři diamantů jen v podzemí.

„Přichází sem hodně turistů?“ ptám se kulturní zmocněnkyně.

„Haha, no nechodí, vlastně jenom místní,“ odpovídá mi. „Proto jsme pro vás taky přijeli tři, protože je to prostě něco neobvyklého.“ Ale najednou se objevil nějaký filmař z Itálie, který tu chce příští rok natočit hraný film.

„Zítra jdu na casting, můžeš přijít taky. Ale teď se napřed trochu podíváme po městě!“

Ve svých nejlepších letech platil Mir za důl s největší výtěžností diamantů na světě. Největší zde vytěžený diamant vážil 342,5 karátů. Je citronově žlutý, má velikost asi koktejlového rajčete a hodnotu několika milionů eur. Senzační nález si samozřejmě žádá senzační jméno, takže se nazývá „XXVI. sjezd Komunistické strany Sovětského svazu“. Z hlubin země tu rovněž bylo vyrváno „60. výročí komsomolu“ (200,7 karátů). Ovšem takových „70 let vítězství ve Velké vlastenecké válce“ (76,07 karátů) pochází z dolu Jubilejnaja o kus severněji.

„Jsi připoutaný?“ ptá se studentík a už se řítíme po zákrutech štěrkové cesty vedoucí směrem do města. Míjíme pahorek s nápisem „Mir 1957–2004“, na kterém stojí obrovský vyřazený bagr. Lada divoce skáče přes výmoly, gumy piští a ruce studenta opět tančí. Obě dámy z městské správy zpívají hlasitě jednu píseň od Elbruse Džanmirzojeva: Já jsem *brodjaga* (*tulák*), chudák bez peněz, ale přesto si vezmu za ženu tu, se kterou se budu mít sladce. Po pár týdnech na cestách jsem si už zvykl, že mě všichni srdečně zdraví, ale takový uvítací výbor jsem ještě nezažil. Vzhledem k hudebnímu doprovodu je první prohlídka města o něco méně podrobná. Vypadá zhruba tak, že obě ženy na zadním sedadle vykřikují ke mně dopředu, co důležitého zrovna míjíme. „Hlavní třída, ulica Lenina! Centrum! Škola! Knihovna! Kostel! Hasiči! Válečný památník! Stalinova socha!“

Ulice lemují strohé betonové věžáky, hodně z nich je docela nových, a pak dvoupatrové podlouhlé dřevěné stavby ze starší éry. Žádný vchod nevede přímo z úrovně terénu: všechny domy jsou kvůli permafrostu (věčně zmrzlé půdě) postavené na pilotách nebo na kůlech. Bez téhle podesty by díky vytápění domů půda i v tuhé východosibiřské zimě roztála

a domy by se utopily v bažině. „Příště musíš přijet v lednu, to je takových minus čtyřicet, někdy i minus padesát!“ volá referentka pro průmyslové záležitosti.

U Stalina na chvíli vystupujeme. Kníratý diktátor z tmavě šedého kamene pyšně hledí směrem do centra města. Na sobě má uniformu s pěticípou hvězdou. Na Stalinův příkaz začala v 50. letech 20. století v republice Sacha (Jakutsko) mohutná honba za diamanty, protože sankce Západu katapultovaly Sovětský svaz do hospodářské krize. Jen díky tomu se i tady objevilo ložisko, jen díky tomu se zde postavilo město.

Podle nápisu na podstavci byla busta v nadživotní velikosti odhalena v roce 2005, k šedesátému výročí konce války. Nahlas jsem vyjádřil svůj údiv, že se tu nachází památník tohoto hrůzovládce. „V celé zemi jsou jenom dvě nebo tři sochy Stalina, další je v Murmansku,“ říká kulturní zmocněnkyně. Napřed se kvůli ní i protestovalo. „Potom se to odsouhlasilo, hodně válečných veteránů bylo pro. U nás je to pořád trochu víc komunistické než jinde. Pojď, ukážeme ti tvůj pokoj.“

Krátce poté odbočuje Lada s duněním disku do ulice „40 let Října“. Tohle by taky bylo pěkné jméno pro diamant. Zastavujeme před dřevěným domem s modrými stěnami, samozřejmě opět na kůlech. Kulturní zmocněnkyně mě vede do prvního patra a otevírá dveře s křivými panty a číslem jedenáct. „Normálně je to tady ubytování pro učitele, kteří pracují v Mirném,“ říká a podává mi klíč. Můj pokoj je vytopený nejméně na 35 stupňů a je v něm pohovka, stojan na šaty a televizor s plochou obrazovkou. Tady mohu po další tři dny zadarmo bydlet.

Postřeh č. 18:

Cítím se vítán. Vítaným hostem v prdeli světa.

МОСКВА · Moskva

Počet obyvatel: 11,5 miliónu

Federální okruh: Centrální

Byrokracie

O šest týdnů dříve

Kdo si na stránkách couchsurfing.com vyvolá profil Genricha z Moskvy, neměl by si na několik dalších hodin nic plánovat. Tedy přinejmenším pokud se k onomu Genrichovi z Moskvy opravdu chystá.

Sám píše: „Kdo mne požádá o přespání, potvrzuje tím, že si přečetl principy spoluzití uvedené na mém profilu, že s nimi souhlasí a že slibuje jejich dodržování.“

Vlevo nahoře je černobílá fotografie muže, který sedí na vyleštěné kapotě terénního automobilu. Na hlavě nemá skoro žádné vlasy, zato má plnovous, který by mu mohl závidět i Dostojevskij v pozdních letech svého života. Návštěvníka profilu si přeměřuje přísným pohledem s hlubokými, skepticky pokrčenými vráskami na čele. Člověk by si tuhle fotku dovedl

klidně představit na nástěnce „Pracovníků měsíce“ v nějaké vymahačské společnosti.

Pod fotografií čeká na čtenáře plných 27 obrazovek textu. Dozvídám se, že je Genrichovi 31 roků a že se zajímá o vokální hudbu *a cappella*, o lingvistiku, recepty a vaření, pravoslavnou víru, motorky, poezii a o „tancování na stole“. V kategorii „Oblíbené filmy“ uvádí mimo jiné „Easy Rider“ (český titul „Bezstarostná jízda“), všechno od srbského režiséra Emira Kusturici a německý válečný filmový týdeník „Deutsche Wochenschau“. Mluví plynně anglicky, francouzsky, rusky, německy, polsky a ukrajinsky, a dále se učí starořecky, arabsky, gruzínsky a latinsky.

Jádrem jeho profilové stránky je ovšem velmi komplikovaný soubor pravidel, který určuje, jak se u něj host má chovat. Je rozdělený do několika Google dokumentů s názvy jako „DŮLEŽITÁ ZPRÁVA ODE MNE PRO TEBE“, „Dříve jsem ztrácel spoustu času“ a „Když mám hosty, žiju s nimi“. Pokud na místě, kde se čtenář právě nachází, nejsou Google dokumenty přístupné, má možnost vyvolat stejné literární dílo ještě přes odkaz na ruský server Yandex, u kterého je komentář: „Jo, k tomuhle se dostanete i z pevninské Číny.“

Při studiu materiálu se dále mimo jiné dozvídám:

- že u Genricha nežije žádných deset trpaslíků, kteří by po každém návštěvníkovi vytírali podlahy a vysávali prach,
- že jeho byt není žádný hostel pro baťůžkáře,
- a že se cítí být vázán principem „racionálního egoismu“, pročez si k sobě pozve jen ty lidi, kteří mu připadají zajímaví.

Asi půl stránky textu věnuje větě, kterou si nikdy nechce přečíst v e-mailu, a sice: „Jsem upřímný, nekomplikovaný, rád cestuji a těším se, že se seznámím s novými lidmi.“ Vám to připadá docela rozumné? Genrichovi ne. Takováhle charakteristika sebe samotného je podle něj na online

cestovatelském portálu prostě triviální a nicneříkající. A protože tuhle větu lidé dost možná kopírují z cizího profilu, je to podle něj jenom formulka pro „jsem líný idiot“.

À propos: dalším kliknutím se dostanete ke „kontrolnímu seznamu k žádosti o přespání“ pro „příliš zaneprázdněné a extrémně líné“. Svítá tedy naděje, že by se celý proces podání žádosti mohl o něco urychlit. Je to ale past. Na obrazovce se zjeví formulář a v něm musíte zaškrtnout devět políček, které dohromady dávají jakousi přísahu: „Nebudu posílat žádnou zkopírovanou žádost“, „Moje rozhodnutí kontaktovat právě tuto osobu má hlubší důvod, který uvedu také v e-mailu a o kterém se domnívám, že se bude hostiteli líbit“, „Přečetl jsem si v odkazu uvedený článek o principech soužití, budu je dodržovat a v případě navázání kontaktu zmíním všechny body, ve kterých se od nich odchyluje moje chápání pohostinnosti.“

Příslušný odkaz vede – jak už jsem říkal, je to opravdu past – na 79 obrazovek se souhrnným dokumentem na stránce WikiHow.com s poučkami a ilustracemi na téma jako dochvilnost, tělesná hygiena, dárky pro hostitele, doba pobytu a používání záchodu.

Takže zpátky v zaškrťávacím formuláři kliknete na „Jdeme na to!“. Jenže zapomenete zaškrtnout všech devět políček. Tu se v každém z chybějících polí objeví kromě černého vykřičníku ve žlutém poli i text „Důrazně doporučuji tento bod nepřeskakovat!“ Těžký případ, tenhle Genrich. Ale mne zrovna tyhle „těžké případy“ přitahují, takže mu drze píšu: „Privet, milý hosteli pro batůžkáře ,Genrichu‘! Jsem upřímný, nekomplikovaný, rád cestuji a těším se, že se seznámím s novými lidmi. Máš pro mne přespání?“

Vůbec je to těžký případ: Rusko. Je konec léta 2016 a při cestě do této země si člověk připadá jako na návštěvě v nepřátelském státě. Jako bychom znovu žili v době, ve které se říkalo: „Navštiv Sovětský svaz dřív, než

navštíví Sovětský svaz tebe.“ V letadle z Hamburku do Rigy si na mobilu pročítám pár uložených článků.

Ve vzduchu visí hrozba války. Tón sdělení je tak ostrý, jak za celou dobu od rozpadu Sovětského svazu před 25 lety ještě nebyl. Předseda Mnichovské bezpečnostní konference Wolfgang Ischinger, zmocněnec německé spolkové vlády pro spolupráci s Ruskem Gernot Erler nebo čestný předseda ruské Rady pro zahraniční a obrannou politiku Sergej Karaganov: všichni mluví v rozhovorech o hrozbě eskalace aktuální situace až do úrovně vojenského konfliktu. Při mezipřistání v Lotyšsku, které je jednou z „předsunutých hlídek“ NATO, se dívám z okna, jestli už jsou tu připraveny první vojenské stíhačky. Zatím ale můžu vyhlásit konec poplachu.

Během dalšího letu do Moskvy vedle mne sedí ruská blondýna, která své matce ukazuje na mobilu videa z nějakého utkání mistrovství Evropy ve fotbale. Zápas pokračuje. Rusko při něm vyniká především díky svým *hooligans*, kteří se dělají většími sportovci a jistějšími v trefách než věkem sešlá *sbornaja* na trávníku, která vypadla ze skupiny. Na mužstvo zřejmě zapomněl státní dopingový program, jenž je ostatně v posledních dnech také hodně velkým tématem.

Přemýšlím, na jakou poslední příjemnou novinku z Ruska si dokážu vzpomenout. Nějak mě nenapadá nic jiného než inscenace Prokofjevovy hudební pohádky „Péťa a vlk“, kterou jsem v asi sedmi letech navštívil. V té se nakonec ukázalo, že kachnička, i když ji zlý vlk sežral, zůstala v jeho břiše naživu, protože ji jenom spolkl a nerozžvýkal.

V německých médiích převládají o Rusku kritické zprávy, které občas pěkně přestřelí. To ostatně ukázala i kritika programového poradce ARD ohledně „tendenčních“ zpráv o ukrajinské krizi. Zkusme se ale dívat objektivně. Nevyvedly Spojené státy za posledních dvacet let ve své

zahraniční politice víc pitomostí než Rusko, když to vezmeme od irácké války po mučení v bagdádské věznici Abú Ghrajb? Proč nikdo nikdy neuvalí sankce proti USA? Tahle otázka je samozřejmě cynická. Ty krize se nedají stavět naisky vah. Úplně neoprávněná ale také není.

Kdo se chce o největší zemi světa dozvědět něco pozitivního, může sáhnout po propagandistické službě „Sputnik“. Pod jménem Sputnik byla v říjnu 1957 vypuštěna na oběžnou dráhu kolem Země první umělá družice. Stala se technickým milníkem, který měl celému světu ukázat, jak je Rusko (přesněji tehdejší Sovětský svaz) vynikající. Dnes se stejného cíle dosahuje mnohem snáze – posíláním zpráv do celého světa.

Ještě účinnější je v téhle propagandě televizní kanál „RT“, který se dříve jmenoval „Russia Today“. Až si člověk říká, jak dokonale dokážou působit bez jediného explicitního náznaku ohledně původu zpráv. „Sputnik“ a „RT“ používají hesla jako „Telling the Untold“ („Říkáme, co se neříká“) a „Find out what the mainstream media is keeping silent about“ („Zjistěte, o čem mainstreamová média mlčí“). A podrývají s nimi – zvláště v době frustrace ze „lživého tisku“ – jistotu lidí, kteří pak nabývají dojmu, že běžnými způsoby nejsou věrohodně informováni. Z pohledu mimozemšťana by bylo neobyčejně zajímavé pozorovat, kolik lidí nadává na tuzemská německá média, že jsou nástrojem německé státní propagandy, přičemž podstatnou část informací slepě přebírají ze skutečné ruské státní propagandy (částečně přitom aniž by to tušili).

ALKOHOL · АЛКОГОЛЬ

Národní droga číslo jedna a zároveň hlavní důvod, pro který se ruští muži dožívají v průměru jen 64,7 roku, zatímco ženy žijí podle statistik téměř o dvanáct roků déle. V žádné zemi na světě není rozdíl mezi dobou dožití u

obou pohlaví tak velký. Situace se nicméně postupně zlepšuje, a to zejména od doby, kdy byl po celé zemi zakázán prodej alkoholu mezi jedenáctou hodinou večerní a osmou hodinou ranní. V Novosibirsku přišli ovšem vykutálení podnikatelé na nápad, jak tento zákaz obejít. Jedni tvrdý alkohol pouze „pronajímají“ (a kdo odevzdá celou láhev do deseti hodin ráno druhého dne neotevřenou, dostane celou částku zpět). Jiní třeba prodávají neskutečně předražené klíčenky, ke kterým jako „dárek zdarma“ dostanete láhev vodky.

Němci, kteří se zajímají o Rusko, se dají rozdělit do tří skupin. Jedni už nevěří ničemu, co píše „západní média“, protože v nich pisatelé všechno jenom očerňují. Druzí se vyznají. A třetí už pro změnu nevědí, čemu by na téma Rusko měli a čemu neměli věřit. Ti také s nejvyšší pravděpodobností představují většinu.

Snad o žádné zemi na světě nejsou v současné době k dispozici tak rozporuplné informace. Pro mne to hlavně znamená, že žádná jiná země není pro návštěvu zajímavější a lákavější. Stejně jako pro každého, kdo nehledá cestování jen kvůli zábavě, ale především pro poznání. Víím, že to s objektivní pravdou prostě tak je. Ten, kdo si hraje na jejího hlídače a majitele, je téměř automaticky populistou. A zrovna v zemi, kde noviny se jménem „Pravda“ po dlouhá desetiletí platily za nástroj propagandy. Přesto se chci pokusit z těch statisíců informací, které se nám jako pravda nabízejí, vytěžit alespoň pár pevných bodů.

V rámci přípravy jsem si vzal pár lekcí ruštiny a napsal nějakých padesát e-mailů, ve kterých jsem žádal o místo k přespání.

Moje desetitýdenní cesta je experiment s otevřeným koncem: chci se zaměřit na normální lidi, kteří dělají normální věci, a s nimi chci strávit

běžný všední den – nebudu tedy mířit na politiky, aktivisty a intelektuály, což je jinak běžnou žurnalistickou praxí.

Každé nové setkání by mělo být dalším dílkem skládačky. Úplný, dokonalý portrét země bez jakýchkoli chybějících dílků asi na konci mít nebudu. Ale doufám, že alespoň nějaký obraz tu vytvořím. Vydám se také na místa, kam nemíří příliš mnoho jiných turistů. Tak se pokusím poznat celou všestrannost této země, od západu na východ. Chci vědět, čím se zabývají mladí, jaké mají sny. A chci porozumět Putinovi. Ne v tom obvyklém významu, na který by se hodilo spíše slovo „obdivovatel“, ale zkrátka v tom, že chci porozumět fenoménu Putin a jeho působení na lidi. Protože na slovu „rozumět“ přece nic zlého není.

Nápad na tuto cestu přišel 3. března 2014 dopoledne. Byl to okamžik, kdy obletěla svět věta Angely Merkelové, že Putin žije „v jiném světě“. Už jsem něco málo za svůj život zcestoval, ale výlety do cizích galaxií to zatím nebyly. To by mohlo být zajímavé!

Jak dýchá Rusko, co chtějí Rusové a kdo vlastně řídí celou tuhle tajemstvím opředenou zemi? Už jen vyrazit na cestu bylo lepší, než si jenom číst ve zprávách. Hlupák, který cestuje, je přece vždy lepší než chytrý, který zůstane doma. Takže jsem dal výpověď ve „Spiegel Online“ a objednal letenky. Třeba při svém hledání toho normálního najdu také něco, co jiným při hledání senzací dosud uniká.

Nejsem nepřítelem alkoholu

U couchsurfingu to funguje takhle: na stejnojmenné webové stránce se zaregistrujete a poté zadáte místo, na které byste se rádi podívali. Vypadne vám seznam členů, kteří jsou ochotni nabídnout volný rožek koberce, gauč

v obývací kabině, nafukovací matraci, a když má člověk opravdu hodně štěstí, třeba také vlastní pokoj s velkou postelí, výhledem na moře a vlastní soukromou pláž (ano, v Austrálii jsem i toto zažil). Hostitel a hosté se vzájemně představí ve svém profilu. Čím sympatičtější je internetová sebe prezentace dotyčného, tím vyšší je šance vzbudit zájem. Krásné ženy to také údajně mají snazší. Na jedné straně je couchsurfing na rozdíl od služby Airbnb bezplatný. Na druhé straně se zde lidé snaží v tom nejlepším světle prezentovat nejen svou ložnici a kuchyni, ale i sami sebe.

Jednoho krásného odpoledne si pročítám dlouhý online profil z Moskvy (takových je jenom v ruském hlavním městě více než sto tisíc) a nedá mi to nevzpomenout si na známou seznamovací show „Herzblatt“. Na konci vždy zazněl hlas moderátorky Susi Müllerové, jejímž jediným úkolem zde bylo shrnout vlastnosti a odpovědi uvedené jednotlivými účastníky show. Větu „Kdo se má stát tvým miláčkem?“ vyslovoval tak podmanivý hlas, že dobrým 98 procentům mužské části diváků připadala neviditelná Susi Müllerová atraktivnější než skutečné kandidátky.

To ale odbočuji. Co jsem tím chtěl říct: tímhle způsobem se dají báječně shrnout i profily na couchsurfingu.

Kdo by tedy měl být hostitelem?

Bude to Anastasija, 24 let, která plynne hovoří středoafričtinou, „ve výjimečných případech a při zvláštních příležitostech není nepřítelem alkoholu“, nevydrží dlouho sedět v klidu na místě, ale přesto má ráda jógu, v indické Goa se naučila pár manter a na jedné z fotografií pózuje v křiklavě červených šatech až na zem a s nějakou kočkovitou šelmou na servírovacím stolku?

Nebo to bude Naša, 25 let, která miluje ezoterickou literaturu a komiksy a říká o sobě, že je „láska. Láska je náš svět. Svět je celek.“ A místo sebe

sama má na fotografii jakéhosi mrňavého jezevčíka vedle hrnečku na čaj s motivem kačenek.

Anebo Alexander, 27 let, samé svaly, žádné vlasy, který sám sebe označuje za „vědce, spisovatele a alkoholika“, na fotografii pózuje s trumpetou v nějaké laboratoři a jako zájmy uvádí „literaturu, vědu, alkohol a sex“?

Anebo Olja, 24 let, která má ráda kapelu Manowar a Britney Spears, pracuje pro jistý módní časopis, má „hrozně roztomilou kočičku se jménem Adolf“ a jako společnou zábavu navrhuje, že by se dalo „dívat na balet a popíjet vodku“? (Na fotografii má u obličeje bílou divadelní masku a svými rty naznačuje polibek.)

Anebo Vadim, 29 let, který se rád „baví s inteligentními lidmi na jakékoli téma“, vyzná se v bojových sportech a svým hostům rád ukáže, jak se chodí do ruských lázní? (K tomu fotka: drsný borec vedle figurky vetřelce z kovových dílků.)

Anebo Natalia, 38 let, která na fotce v černých plavkách sedí obkročmo na čtyřkolce, momentálně nepracuje, raději k sobě pozve muže než ženy, je „veselá, aktivní, pozitivní a dobrodružné povahy“ a ke všemu ráda vaří boršč?

Anebo Alina, 28 let, která „má doma malou zoologickou zahradu“, konkrétně kočku, psa, potkana, australskou želvičku a ptáčka, kteří se ale spolu všichni dobře snášejí, a jako motto má uvedeno: „Udělej to, litovat můžeš později.“ (Na fotografii pózuje se dvěma velbloudy. Ti s ní snad ale v bytě nebydlí.)

Anebo to bude Genrich, 31 let, který ovládá šest jazyků a své potenciální návštěvníky šikanuje více než stostránkovými zásadami správného chování?

Jeho odpověď přichází ostatně přesně po třech minutách od mé zprávy: „Máš vytríbený humor, to se pozná naprosto spolehlivě. Skutečně by mě potěšilo a byl bych nesmírně poctěn, kdybych ti mohl v uvedeném čase poskytnout přenocování.“

Dále obsahoval jeho e-mail dvě obrazovky plné precizních informací k příjezdu, prosbu o oznámení přesného „ETA“ (*estimated time of arrival*, odhadovaný čas příjezdu) a celkem čtrnáct odkazů, které vedly na různé mapy a jízdní řády metra. „Rád odpovím další relevantní otázky,“ píše ještě kromě toho, „pokud i po prozkoumání všech dostupných zdrojů informací nějaké budeš mít.“

Už jsem pochopil, žádné další otázky.

Postřeh č. 1:

Za strohou fasádou se někdy skrývá až překvapivá laskavost.

O několik dní později přistávám na letišti Moskva-Šeremetěvo. Odtamtud mi utkvěl automat na květiny s kyticemi za tisíc, patnáct set a dva tisíce rublů. Čím dražší, tím víc je mezi květy narváno roztomilých plyšových myšiček. Myšlenku, že bych takovýmto dárkem mohl Genricha přátelsky naladit, velice rychle zavrhuji. Namísto toho mám pro něj i pro ostatní hostitele nabalených pár velkých balení lübeckého marcipánu.

Nervózně čekám na zavazadla, chci dodržet slíbený ETA. Dále si mé cestovní pokyny žádají, abych nastoupil na jasně červený moderní letištní expres do města. Procvičuji si azbuku a po cestě na nádraží Bělorusskaja louskám každou ceduli. *Bilety. Kassa. Aeroekspres. Minimarket. Produkty. Avtoservis. Ekspres Servis. Gazprom. Rosněft. Makdonalds. Elektronika. Gastronom. Teatr. Metro.*

Moskevské metro ubíjí návštěvníka jak svými životu nebezpečnými dveřmi „lítačkami“ na vstupu, tak okázalostí stanic a nástupišť. Stalinovi architekti stvořili tehdy opulentnost pro všechny. I ten, kdo bydlí doma jako prašivý pes, může alespoň dvakrát za den po cestě do práce a z práce procházet velkolepými podzemními paláci. Dnes jsou tyto stanice nejnavštěvovanějším muzeem komunismu na světě, s více než sedmi milióny platících hostů denně.

Stanice Bělorusskaja je bohatě zdobená, se štukovými stropy, honosnými lustry a sousoším partyzánů v nadživotní velikosti. Na pohled sakrálně působící stropní výmalba znázorňuje ženy při sklizni obilí, muže se zbraněmi a děti, které svým učitelkám dávají květiny (tentokrát ale bez

plyšových zvířátek). Skuteční Rusové ve vozech jsou oproti tomu z velké části ponořeni do svých mobilů. Bezplatná Wi-Fi funguje i sedmdesát metrů pod zemí. Tlumená konverzace, pohledy do prázdna. První dojem: na nějakou jógu smíchu jsem sem neletěl.

Jen tři zastávky po zelené lince metra mne dělí od stanice Sokol, která působí stejně monumentálně jako „katedrála“ Bělorusskaja. Není tu sice vyobrazeno tolik postav, ale zato ohromí mramorové stěny a vyleštěná dlažba z červené a šedé žuly. Už asi rok nenarušuje architektonické skvosty moskevského podzemí ani jeden reklamní plakát. Není to ovšem z estetických důvodů, nýbrž kvůli sporům s odpovědnou reklamní agenturou, která si zkrátka příliš nelámala hlavu s dohodnutými platbami městu.

Na povrchu, na ulici, se orientuji podle jedné ze čtrnácti Genrichových map. Jdu zhruba 300 metrů po Leningradském prospektu a vzhledem k dopravní zácpě jsem rád, že nejedu taxíkem. Pod klenutým obloukem zahýbám doprava do ulice Pesčanaja a u německé restaurace s názvem Schwarzwald ještě jednou doprava. Na dvoře ve vnitrobloku se seznamuji s partou zdvořilých hochů čtajících fotbal a už stojím před fialovými kovovými dveřmi, které jsou ještě cítit barvou. Jak se zvoní v Rusku: na domácím telefonu zmáčknu „K“ jako *kvartira* (byt), potom zadávám číslo bytu (tlačítka mi připomínají telefonní budky z konce osmdesátých let), počkám na pípnutí (tenhle zvuk mi pro změnu připomíná videohry rovněž z konce osmdesátých let), dveře táhnout a ne tlačit, potom ještě projít přes druhé kovové dveře, hotovo.

Kvílející miniaturní výtah mne vyváží do jedenáctého patra a moje hodinky ukazují časovou hodnotu ETA plus dvě minuty. Při zastavení se výtah mohutně zhoupne, jako by s tím náhlým přerušením pohybu nechtěl

souhlasit. Než dojdou do předsíně svého hostitele, musím překonat ještě dvojce další kovové dveře.

„To je Moskva. Trakt se zvýšenou bezpečností,“ říká Genrich místo pozdravu. Má na sobě tričko s nápisem „Ask me, I'm local“ („Zeptej se mne, jsem místní“), na krku řetízek se zlatým křížkem a takové ty brýle, co se při silném světle zabarvují do tmava. Vousy má oranžové a *tapočki* (domácí papuče), které mi podává, ty také. Bavíme se anglicky, pro delší rozhovory už moje znalosti ruštiny nestačí.

„Já jsem tvůj první hostitel? No dobrá: vítej v Rusku!“ Diriguje mě přes chodbu, která je pro mne a můj cestovní batoh skoro až úzká, a usazuje mě v kuchyni na dřevěnou židli. „Bohužel jsem pro tuto zemi strašně netypický. Nepiju žádný alkohol, nemám v mrazáku maso z medvěda, a ani nemám doma balalajku. Je to všechno špatně, je mi líto.“ Vytáhne ze spíže pár papírových sáčků s pečivem a rozloží je na stůl.

Byt, který sdílí se svojí spolubydlící, má asi čtyřicet metrů čtverečních a je dokonalým příkladem efektivního využití prostoru. Na každé volné stěně jsou vestavěné skříně, pračka namontovaná v koupelně pod umyvadlem a v Genrichově pokoji gauč, který se dá roztáhnout na spaní. Jako lůžko pro hosty slouží vrzající modrá nafukovací matrace. Když ji rozložím, musí můj batoh do kuchyně, protože na podlaze už na něj místo není. Oblíbeným místem bytu se pro mne stává balkon s úžasným výhledem na bílé věžáky, jednu budovu ve Stalinově „cukrářském“ stylu a cibulkovité věžičky pravoslavného kostela.

„Teď ta nejdůležitější otázka,“ nadhodí Genrich. Pohladí křížek na krku a udělá významnou, dramatickou pauzu.

„Čaj nebo kávu?“

„Kávu,“ říkám na to. Zdá se, že se mu odpověď líbí, potom mi potřepe rukou a pronese oficiálním tónem: „Vítej v klubu!“

CVETY (KVĚTINY) · ЦВЕТЫ

Krámký s nápisem „Cvety24“ jsou v ruských městech doslova všudypřítomné. Po celých 24 hodin se v nich prodávají květiny. Ve tři hodiny ráno je v Petrohradu snazší sehnat pár čerstvých růží než čokoládovou tyčinku nebo krabičku cigaret. Tato poptávka po květinových darech přes celý den i noc se vysvětluje jednoduše: když prý muž přijde domů opilý, může se „vykoupit“ jediné kyticí na kuchyňském stole, jinak by ho žena mohla snad i odkráglovat. Doslova extrémní je pak poptávka po květinách 8. března, na Mezinárodní den žen. Tehdy mohou prodejci květin šroubovat ceny téměř libovolně vysoko.

Přechází k jedné ze svých kuchyňských skříněk, napěchovaných až do posledního milimetru. Podle všeho v ní má každý předmět své přesné místo, a vytáhne pytel zrnkové kávy. Elektrický mlýnek vydává natolik pekelný rámus, že jeho další otázce téměř nerozumím.

„Stephane, co si myslíš o koření?“

„O čem?“

„Ko-ře-ní!“

„No podle mě dobrý.“

„Máš rád ostré? Nemyslím tak ostré, aby ti to vystřelilo mozek z hlavy, ale prostě ostré?“

„Jo.“

Položí na plotýnku jakousi jakoby džezvu s dlouhým držadlem.

„Chceš do toho kafe trochu koření?“

„Kterého?“

„Kardamom, pepřový lusk, muškátový oříšek a zázvor. Tuhle směs jsem vymyslel sám, říkám jí ‚ranní nakopávač‘. Když to vyzkoušíš, pochopíš proč.“

„Pak ale nemůžu odmítnout.“

„Ale jo. Vždycky můžeš odmítnout. Taková je moje filozofie.“

„Moje filozofie je, že na cestách budu co nejčastěji říkat ano.“

Nalévá kávu do dvou šedých pohárků z IKEA.

„Tady v Rusku s tím buď ale opatrný. Může tě to snadno zavést až příliš daleko.“

Důkazem mi budiž „ranní nakopávač“, který mi už při prvním usrknutí vystřelí mozek z hlavy. Oproti tomu Genrich je podle všeho k ostrosti pepře imunní, takže hrnek vysrkne na jeden záťah. Pak si rychle natáhne látkovou bundu. „Už musím běžet, důležitá schůzka.“ Do ruky mi vmáčkne druhý klíč od bytu: „Buď tady jako doma!“ S rachotem za ním zapadnou dveře a já se v bytě ocitám úplně sám.

Naslouchej

Když pomalu začínám znovu cítit jazyk a když se mi srdeční puls vrací do dvouciferných hodnot, opouštím byt a jedu do města. Prostě vyrazit po památkách. Moskva je největším stavenišťem Evropy. Na každém rohu roste nějaký nový park, obrovské množství rublů teče do moderní čtvrti věžáků se jménem „Moscow City“. Kromě toho se zřizují také pěší zóny a chodníky, které donedávna bývaly místy docela dost zanedbané. O Moskvanech je totiž známo, že nejsou nějakí velcí chodci. (Což je samozřejmě stejný problém jako se slepicí a vejcem. Nemůže to být náhodou tak, že Moskvané nejsou velcí chodci hlavně proto, že prostě

nemají po čem chodit?) Bylo vyhlášeno „zelené léto“. Zelené jsou i plachty, kterými jsou zakrytá staveniště všech těch staveb pro zkrášlení města, a je toho ještě mnohem víc.

Metrem jedu na stanici Kropotkinskaja, a potom ještě kousek pěšky, přes Ostrov neboli Balčug na jižní břeh řeky Moskvy. „I follow the Moskva, down to Gorky Park, listening to the wind of change“ – „Jdu podél Moskvy, do parku Gorkého, naslouchám větru změn“ – téměř přesně před 25 lety vydala rocková kapela Scorpions svůj nejúspěšnější single. Těmi *změnami* mysleli samozřejmě velký politický obrat, konec konfliktu studené války, opětovné prorůstání Ruska a „Západu“. Pětadvacet let je docela dlouhá doba a tehdejší sny se zdají být dávno pryč. Udělám proto malý experiment: co uslyšíme dnes, když se kolem řeky proběhneme směrem do parku?

Nejprve slyšíme: hluk dopravy, ruch, troubící klaksony.

Skřípe nenamazaný řetěz jízdního kola: po čistě vybetonované nábřežní promenádě vede cyklostezka.

Klapot vysokých podpatků, pak šoupání pánských polobotek a svist gumových podrážek, když v pravidelném rytmu dopadnou běžecké boty.

Smích teenagerů.

Šumící vítr, přirozeně, když promenádu lemuje spousta stromů.

Běžící motor stojícího taxíku, řidiče není vidět.

Vodní kaskády pod téměř sto metrů vysokým památníkem cara Petra Velikého, ponurým kolosem z devadesátých let, tedy z doby, kdy se Rusku zrovna nedařilo. Vidíme tu loď s mohutným stožárem a na ní v nadživotní velikosti postavu vládce, který drží v ruce nějakou listinu ve svitku.

Umělecké dílo z bronzu a nerezavějící oceli za více než patnáct miliónů amerických dolarů má docela pochybnou slávu a neustále je zařazováno na seznamy „nejošklivějších památníků světa“. Kdyby to tak viděl chudák

Petr, velký estét a zároveň nejevropštější z ruských carů. Podle průzkumů veřejného mínění by sochu většina Moskvanů nechala raději roztavit, a spíše dnes než zítra. Nebo ji přemístit do zahrady na daču (chatu) některého z politiků, odpovědných za tu hrůzu. Anebo ji vyhnat do Petrohradu (což už ovšem stihlo v Petrohradu vyvolat veliký odpor). Kaskády při patě tohoto památníku mají naznačovat, že se loď pohybuje ve vodě. Ale nikomu není jasné, proč se pak její trup nachází na podstavci o mnoho výše.

Zavřu oči a opět se ponořím do naslouchání zvuků. Rachot bagru, hluk výletní lodi Moskva-84, hlasy kolemjdoucích. Děvče si pobrukuje refrén písně z filmu Titanic „My heart will go on“, jako by si přála, ať se Petrova bronzová kocábka potopí. Její kamarádka se směje. Shora z Krymského mostu znějí policejní sirény, pod nimi pouliční metaři drásají asfalt svými košťaty.

O pár metrů dál hvízdá větrací zařízení před budovou správy parku jako nějaký pokažený vysoušeč vlasů. Uvnitř probíhají momentálně velké práce, takže velká část parku Gorkého (oficiálním názvem je to stále Ústřední park kultury a oddechu Maxima Gorkého, pozn. překladatele) je kvůli rekonstrukci obehnána plotem. Kvílející bagry roznášejí písek na hřiště pro plážový volejbal, dvě sekačky na trávu nařikají u Golicynského rybníku. O pár záhonů dále rvou muži s hráběmi a pohrabáči ze země velké chomáče trávy a dělají tak místo na novou výsadbu. Dělník natlouká dřevěné kolíky na kovové zábradlí a každá tyčka vydává jiný tón.

Vrabci cvrlikají, holubi vrkají, psi štěkají a děti vřeští. Je ovšem slyšet i hudbu. Z „Café Pelman“ zní holandský house beat, z čajovny „Čajnaja Vysota“ saxofony amerického jazzu a ze sluchátek kolemjdoucího, který nese jutovou tašku s nápisem „*Open to the future*“, britský pop Noela Gallaghery. Je to neuvěřitelné, kolik různorodých podnětů člověk zachytí,

když jenom naslouchá. Na břehu Moskvy je ale různých tónů a zvuků až příliš mnoho, než aby se dalo odlišit, který „vítr změn“ zrovna teď vane.

„Vyspal jste se dobře?“ ptá se Genrich nazítří ráno dokonalou němčinou. V hrnci bublá ovesná kaše a se zručností profesionálního kuchaře krájí Genrich banány na plátky přesně stejné šířky.

„Vždyť mi můžete tykat, pane,“ říká mu.

„Ne, mám to tak raději, když můžu mluvit zdvořile. Je to pravda, že se v Německu všichni koupete nazí?“

„Je to pravda, že v Rusku všichni pijete na snídani vodku?“ odpovídám mu otázkou.

Nyní Genrich přepíná opět do angličtiny a zvažní. „Podle statistik pijí Rusové rok od roku méně. Zejména vodku. Před dvaceti lety byla spotřeba alkoholu *opravdu* problém. Ale už je to lepší.“ K tomu přidává svoje vlastní vyprávění. „Já jsem taky dřív hodně rád pil, mám rád tu vůni i chuť. Mám rád Stroh rum s osmdesáti procenty alkoholu. Ale moje tělo se teď alkoholu nějak vzpírá. Posledně jsme popíjeli s kamarády a potom mi dva dny bylo zle. Skutečná otrava alkoholem, málem jsem byl mrtvý. Od té doby používám alkohol jen při vaření.“

Také jeho nejextrémnější zážitek z doby u armády – rok u pěchoty někde na severu daleko od Moskvy – je spojený s alkoholem. Při oslavě Silvestra běžel v tuhém mrazu do obchodu v pyžamu, aby tam koupil dalších pět lahví vodky. Hrdinné nasazení, čtvrt hodiny cesty v černočerné tmě a dvouciferné teplotě pod nulou, ale kamarádi mu ani nepoděkovali: „Druhý den ráno mi jenom řekli: Do háje, a pak nějaký idiot přitáhl ještě víc vodky.“

Na porci ovesné kaše se značkou „Gerkules“ (Rusové nemají v abecedě písmeno „h“) navrší Genrich plátky banánu, sněhové pusinky, čokoládové

sušenky, čokoládové hoblinky, máslo, kousek jogurtové zmrzliny a limetku. „Bohužel nemám zrovna lístek máty, to je opravdu škoda,“ omlouvá se, zatímco servíruje tu nejlepší snídani z ovesných vloček v dějinách lidstva.

V příštích dnech se Genrich ukáže jako dokonalý hostitel a nápaditý partner do hovoru, který má neobyčejný dar přepnout během několika sekund mezi triviálními a velmi komplikovanými tématy. V jednom okamžiku hovoří o lingvistickém konstruktu progresivní a regresivní asimilace vokálu šva (ve fonetice se obvykle značí [ə], pozn. překladatele), o dvě minuty později rozebírá hudební dílo německého heavymetalového proletáře Toma Angelripperera. A mezitím přistane pár dalších připomenutí nebo pouček, které ostatně připomínají poučný tón jeho online profilu. „Ačkoli velice oceňuji, že si po sobě umyješ talíř, dovoluji si poukázat, že správné místo pro jeho osušení na odkapávači se nachází nad dřezem a nikoli po jeho straně.“ Miluje komplikované konstrukce vět a starosvětskou zdvořilost. Jeho uhlazená angličtina evokuje místy pocit, jako by člověk namísto dvoupokojového moskevského bytu zabloudil někam do románu Charlese Dickense. Proč všechno píše v profilu tak komplikovaně, to mi také hned zkrátka sdělí. Chodí mu zkrátka příliš mnoho žádostí o ubytování a on chce, aby mu napsali jen takoví lidé, kteří využívají couchsurfing z těch „správných“ důvodů, a ne takoví, kteří chtějí prostě jen ušetřit.

Všední den je normálně protikladem od dovolené. Pro mne ne, moje dovolená zapadá zkrátka do všedního dne někoho jiného. Se svými hostiteli chodím do jejich oblíbené hospody, prohlížím si fotky z jejich dovolené, poslouchám, jaký měli náročný den v kanceláři nebo jak se rozešli s nejlepšími přáteli. Během dvou, tří dnů poznám kus životního příběhu tohoto donedávna cizího člověka.

A jeho knihovnu. Jsem známý voyeur nosných polic IKEA BILLY, praktikující skříňový analytik a utajený špion hřbetů knih. Činí mi nesmírnou radost sestavovat si spontánní psychogram určitého člověka jen na bázi okruhu knih, které stojí na policích jeho obývacího pokoje. Je to samozřejmě zcela nestydatě nevědecké. Kdo ví, z jakého důvodu ta která knížka v knihovně přistála. Přesto mě to ale úděsně baví. Genrich zanechává za sebou v tomto smyslu velmi vzdělaný dojem. Místem v jeho policích se pyšní mimo jiné Jane Austen, Dostojevskij, spousta cestovních průvodců a těžká vědecká pojednání o lingvistice, biologii a starém Řecku.

Kromě toho jsem ovšem také sběratelem příběhů a tolik se těším na každé nové setkání, že jsem ještě nikdy v životě nepocítil stesk po domově. Proč taky? Je to vždycky tak trochu napínavé, kdo čeká za dalšími dveřmi na přespaní. Jak by možná řekl Forrest Gump: „Couchsurfing je jako bonboniéra. Nikdy nevíš, co ochutnáš.“

Kvůli kávě s pařížskými studenty v jejich bytě jsem schopen vynechat Eiffelovku, kuchařský večírek s hipísáckou rodinkou může být větším zážitkem než pětichodové menu v luxusní michelinské restauraci. A zatímco jiní se kvůli nezbytné dávce adrenalinu vrhají na laně z mostu při bungee jumpingu, já si v autobuse MHD mezi ponurými uličkami na předměstí živě představuji, jestli se tentokrát stanu obětí rituální vraždy a jestli mě někdo nebude čekat třeba s naleštěnou sekerou a už napuštěnou vanou plnou kyseliny. Povídá se přece, že i takoví lidé se toulají na tom internetu.

Tenhleten internet. Už tak jsou možnosti vyhledávání u couchsurfingu poněkud znepokojující. Denně se přihlašuji do obrovité databáze lidí a ty si mohu třídit nejen podle místa k přenocování, ale klidně také podle zálib a podle klíčových slov. Najde se třeba nějaký hráč „World of Warcraft“ v Oslu? Dívka s vášní pro tango v Hongkongu? Nudista v Sydney? Všechno

vám tohle obrovské lidské menu naservíruje mrknutím oka a od příštího přátelství na tři dny vás dělí už jen jeden přátelský e-mail.

Tento typ turistiky je samozřejmě výrazně náročnější než nějaký all-inclusive v Hurghadě nebo okružní plavba po Středomoří. Proto to také není nějaký běžný produkt na prodej. Není to cestování ve formě spotřebního zboží, u kterého se pak člověk ptá, jestli „za svoje peníze“ získal také odpovídající množství zábavy, motivů fotografií, slunce a odpočinku.

Moje setkání jsou oproti tomu reálná, nikoli předem naaranžovaná. Je to oboustranně darovaný čas a zvědavost na toho druhého. A to má pro mne mnohem větší hodnotu než cokoli jiného.

Za úspěchy národního hospodářství

Můj druhý moskevský výlet vede na VDNCh. Tato ne zrovna skladná zkratka značí Výstavu úspěchů národního hospodářství SSSR.

Za éry Sovětského svazu zde komunistické vlády s obrovskou slávou a za obrovské peníze ve zhruba stovce výstavních pavilonů ukazovaly, čeho všeho jednotlivé svazové republiky v jednotlivých oborech hospodářství dosáhly. Vodily se sem zahraniční delegace a byli zde vyznamenáváni a oceňováni „hrdinové socialistické práce“ z celé země. Potom mohli doma vyprávět o nádherné Moskvě a o tom, jak se tvrdá práce vyplácí.

Po rozpadu Sovětského svazu se rozpadla i VDNCh. Výstaviště bylo přejmenováno na „Všeruské výstavní centrum“, do pavilonů se nastěhoval kapitalismus v podobě obchodů a trhových stánků. Zábavní elektronika, kožešiny, med, pletené oděvy. O parkové zařízení se najednou nikdo nestaral a kdysi okázalé stavební památky se proměnily v ruiny. Jaksi

symbolický vývoj pro turbulentní devadesátá léta. Celá země se tehdy zhroutila do chaosu, protože přechod k novému státnímu uspořádání se ukázal být výrazně složitější, než si optimisté na Západě dovedli představit.

V roce 2014 přešel park z rukou státu do majetku města a starosta Sergej Sobjanin se ihned pustil do velkého úklidu. Během několika dnů nechal stovky ilegálních trhových stánků srovnat se zemí a do parku poslal buldozery a parní válce, zedníky a zahradní architekty, aby obnovili zašlou slávu dávno minulých dní. A jak si ve velkém online hlasování rozhodla drtivá většina občanů, oživilo opět i někdejší staré označení areálu VDNCh. Výsledek odráží i celkové nálady v zemi: podle průzkumů veřejného mínění roste od roku 2013 počet obyvatel, kteří litují rozpadu SSSR, a nyní se pohybuje okolo 56 procent.

Na cestě ke vchodu stojí 107 metrů vysoký „Památník pokořitelů kosmu“, který znázorňuje letící raketu s dlouhým chvostem zplodin z raketového motoru a je celý pokrytý titanovými destičkami odrážejícími se ve slunci.

V podstavci se nacházejí reliéfní scény v nadživotní velikosti z dějin kosmonautiky. Malé dítě v kraťasech a polokošili se vyšplhá nejprve na tlapky fenky Lajky, která jako první živý tvor obkroužila Zemi na palubě umělé družice, a poté na nohy Jurije Gagarina, prvního člověka ve vesmíru.

Samotný park se rozprostírá na ploše několika stovek hektarů a je hojně navštěvován, vždycky se v něm prochází spousta rodin i dvojic. Rekonstrukce parku podle všeho ještě není úplně u konce, skupinka mužů se zářivými pracovními vestami osazuje do lamp na stožárech žárovky. Pod nimi leží stromy, připravené pro výsadbu. Ještě jsou zabalené do plastové fólie.

Pouťová střelnice a horská dráha „Wilde Maus“ čekají na své návštěvníky, stejně tak jako prodavači v krámcích s občerstvením, které se jmenují třeba „Giovanni Pizza“, „Make my day“ nebo „Noodle Mama“. To, co je na plánu areálu tak trochu nepřesně označeno za „pavilony“, jsou ve skutečnosti spíše chrámy. Tedy chrámy komunismu se sloupovými vchody a nákladnou štukovou výzdobou, nad kterými se shora blyští sovětské pěticípé hvězdy, sochy rolníků a symboly srpů a kladiv ve všech možných variacích. Při vstupech lákají plakáty na výstavy robotů, ruských vynálezů a moderního umění.

Nejzajímavější stavba se nachází téměř přesně uprostřed parku a jmenuje se „Fontána družby národů“ (dříve Družby národů Sovětského svazu). Šestnáct pozlacených ženských postav zde stojí s vážnou tváří v

kruhu okolo vodotrysku. Každá z nich zastupuje jednu z někdejších sovětských svazových republik, kterou znázorňuje kroj a předmět typický pro danou zemi, jež drží v ruce. Pobaltské státy, Ukrajina, Arménie, Gruzie, Kazachstán a ty další. I přesto, že dnes už k sobě dávno nepatří, dohromady tvoří v sousoší jeden velmi harmonický celek. (Kdo namítne, že sovětských svazových republik bylo jen patnáct, má samozřejmě pravdu. Číslo šestnáct byla Karelo-finská SSR, která existovala jen do roku 1956.) Současné Rusko je rozděleno do osmi federálních okruhů: Centrální, Povolžský, Jižní, Severokavkazský, Severozápadní, Uralský, Sibiřský a Dálněvýchodní. A ty se pak dále dělí na oblasti, rajóny, republiky a autonomní okruhy.

Na okraji fontány posedávají obyvatelé velkoměsta, kteří pojídají zmrzlinu a chladí si nohy ve vodě, zatímco děti si hrají na honěnou. Ve vodě je plno drobných mincí, deset kopějek, padesát kopějek, rubl. Jak že to bylo? Kdo hodí do vody minci, jako by tím říkal: Sem se chci ještě jednou vrátit.

Postřeh č. 2:

Nostalgie po Sovětském svazu je zase v módě.

Tři dny

Nikdo se nad komunisty nedokáže krásněji rozčílit než Vladimír, můj druhý moskevský hostitel. Po třech nocích se stěhuji k němu, nechci Genrichovu pohostinnost příliš zneužívat. Vladimír je mohutný chlapík s ulízanou pěšinkou a chytrýma, i když poněkud unaveně působícíma očima. Je mu třiašedesát, takže zhruba dvakrát tak starý než jeho předchůdce. Má

vzácný dar nadávat tak uhlaženým způsobem, že si člověk při hovoru s ním snad i tajně přeje, aby nikdy nedošla řeč na pozitivní témata. Velmi brzy přestávám počítat, kolikrát řekne „*Come on !*“ nebo „*Fuck those bastards!*“ Slova a věty, které pronese mezi těmito nadávkami, svědčí ale o rozumu ostrém jako břitva a ukazují ho jako člověka, kterému to neobyčejně pálí, umí myslet v souvislostech a nenechá se manipulovat státem ani médii.

Na větu „Dřív to bylo všechno lepší!“ si u něj počkáte hodně dlouho. Nejlepšími časy jeho života byla doba, kdy „*fuckin' Commies*“ (zatracení komouši) vyklidili pole, čili mezi roky 1991 a 2000. Tehdy se živil jako překladatel pro americké zahraniční korespondenty. Americký tisk mu posílal své nejlepší lidi, konec studené války byl tehdy obrovské téma a Vladimír si najednou jako tlumočník dokázal vydělat 500 až tisíc dolarů za jeden den. To jsou částky, na které by za sovětské éry musel dříť několik měsíců. Doslova zlaté časy.

Sedíme v obývacím pokoji jeho bytu na severozápadě města a popíjíme z plechovky pivo s českým, latinkou psaným názvem „Žatecký Gus“. „Víš ty, co tehdy způsobilo rozpad Sovětského svazu?“ ptá se Vladimír a hypnotizuje mne přes skla svých brýlí bez obrouček. Ať už zrovna mluví nebo ne, vždycky mu na rtech hraje jakýsi náznakový úsměv, trochu s úšklebkem, ale také v něm nechybí trocha hořkosti. „Ty *fucking* televizní záběry z německých supermarketů.“ Pořádně si lokne piva a vychutnává si napětí vyvolané jeho pauzou. „Lidé neměli tehdy co jíst, mámy musely každý den dvě hodiny stát ve frontě, aby sehnaly potraviny pro své děti. A tohle měla být nějaká zatracená supervelmoc? Na konci 20. století? Hahahaha. Ten závod jsme prohráli. A pak najednou se v televizi objevily záběry z německých supermarketů. Všude samé plné regály. Něco neuvěřitelného!“

Vladimír vstane a šourá se do kuchyně, takže mám krátkou příležitost k inspekci jeho sbírek knih. Stojí tu *The Second World War* (Druhá světová válka) od Winstona Churchilla, hned vedle „Muži jsou z Marsu, ženy z Venuše“, a pak Bible hned vedle autobiografie Victorie Beckham. Válka, láska, Bůh a pop. Spousta knih, spousta různých světů, mnohostranně zajímavý člověk. Před sbírkou DVD na televizi je opřený rámeček s fotografií jeho bývalé ženy, nahoře bez, někde na pláži při západu slunce. Nejnápadnějším dekorativním předmětem je ovšem olivově zelená vojenská helma s nápisem „*Не ссы, прорвемся!*“ To znamená něco jako „Neposer se, prolomíme!“

Tu se Vladimír vrací se sušenou rybou, kterou pokládá na papírovém ubrousku na voskovaný ubrus (vikslajvant). Mohutným hmatem začne stahovat kůži a u toho vypravovat o válce v Čečensku. „Tehdy jsem tam byl jako překladatel, pro Newsweek, Los Angeles Times, Philadelphia Inquirer. Dnes si říkám, škoda že jsem si nevedl deník nebo s sebou neměl

foťák. To, co jsem zažil, bylo neuvěřitelné. Groznyj prostě srovnali se zemí. Bylo to jako ve Stalingradu. Nebo v Drážďanech.“

Odtrhává ze sušené ryby velký kus filetu. Udělám to stejné. Konzistenci má podobnou jako játra, po chuti je uzená a vynikající, i když je zároveň tak slaná, že ji člověk hned potřebuje spláchnout pivem. Není divu, že Rusové tolik pijí, když k tomu zakusují tohle.

„V první čečenské válce jsme mohli dělat cokoliv, Rusům byly média ukradený. Ve druhé válce už si dávali větší pozor. Ta práce je tam neobyčejně zajímavá. Člověk zažije utrpení i hrůzu, plno emocí.“ Bavilo ho být tam, říká v jednom okamžiku, a hned potom, že celou dobu ani nemohl spát. Lidé od tisku byli ubytováni v Nazrani, tehdejším hlavním městě sousední republiky Ingušsko, vzdáleném z Grozného asi tři hodiny cesty autem. „Naštěstí tam byla k dispozici sauna, která fungovala po celých 24 hodin. Klidně uprostřed noci jsem se umyl, vypotil a vypil si pivo. Tak potom se usnout dalo.“

Kavkazský region znal Vladimír už dříve, vyrůstal v Baku v dnešním Ázerbájdžánu. Jeho otec tam byl ředitelem velkého chemického závodu se 4 000 zaměstnanci, a přesto nebyl nijak bohatý. Za takovou práci se dají vydělat milióny jen v kapitalistickém systému. Mohl si nicméně dovolit poslat Vladimíra na jednu z nejlepších překladatelských škol v Moskvě a tomu pak na druhý pokus vyšly i přijímací zkoušky.

Ve dveřích do bytu zarachotí klíč. Vtrhne do nich Vladimírův spolubydlící, Novozélandčan jménem Nick, který zde pracuje jako učitel angličtiny. Vypadá rozčileně. „Zas posranej den v práci!“ nadává. Musel celý den učit jen nějaké nepotřebné nesmysly jako nahodilý zástup za nemocného kolegu. „Věty, které začínají ‚you better‘ – tak už dneska nikdo nemluví!“ Teatrálně trhá dvě okopírované stránky z nějaké učebnice gramatiky.

„Bastards,“ přikyvuje mu Vladimír. Novozélandan také.

„Kde jsme to byli? No jo. Čečna. To je pořád prokletý klíčový problém ruské politiky,“ říká Vladimír. „Putin nacpal do toho regionu spoustu peněz, ale teď už jich tolik nemá, protože ceny ropy klesají. Je to časovaná bomba, která brzy vybuchne. Tamější vládce Ramzan Kadyrov má soukromou armádu nějakých 20 000 mužů. Ti můžou obrátit pravidla hry, a to i v Moskvě. Dokážou potlačit jakékoli povstání. Uvidíme. Nikdo neví, co se tam stane.“

Jde do ledničky pro další pivo. Koukám se na mobil, jestli jsou v Čečně taky nějakí hostitelé na couchsurfing. Pro hlavní město Groznyj se objeví seznam 165 profilů.

„Konec sovětské éry jasně ukázal, že Rusko je naprosto nevypočitatelné,“ říká Vladimír a otvírá další plechovku piva. „Myslel jsem, že to takhle může fungovat ještě pár desítek nebo i stovek let. A? Zhroutilo se to za tři dny. Tři dny!“

Tímhle měl na mysli potlačený pokus o státní převrat v srpnu 1991. Skalní komunisté spolu s KGB chtěli tehdy sesadit Michaila Gorbačova, protože nesouhlasili s jeho demokratickými myšlenkami (tzv. perestrojka a glasnost) a zadržovali ho v jeho letním sídle na Krymu. Zároveň přívrženci tohoto „Státního výboru pro výjimečný stav“ začali obléhat sídlo ruské vlády v Moskvě (tehdy Nejvyššího sovětu RSFSR), vlastně „Bílý dům“. Odpůrce puče Boris Jelcin vylezl tehdy na tank a měl historický proslov k lidem i vojákům, aby se nepřidávali na stranu „dobrodruhů“ snažících se o převrat. Puč byl tehdy potlačen a rozpad Sovětského svazu už potom nebylo jak zastavit.

„A rok 1917? Únorová revoluce? Vždyť to taky bylo jenom pár dní! Carská říše se rozpadla během okamžiku! To nepochopíš! Spousta Rusů si

myslí, že teď, sto let poté, se zase něco stane. I já mám tenhle pocit: stojíme nad propastí.“

Ptám se ho, jaké k tomu má indicie. Vyrve poslední požitelný kus z ryby, nalije do sebe mohutný lok piva a říká: „86 procent.“ To je procento souhlasu s Putinem v jednom nedávno provedeném průzkumu veřejného mínění. „86 procent lidí se úplně zbláznilo. Dobře, většina z nich, možná nějakých osmdesát procent, je prostě jenom blbých a nemají žádné vzdělání. Ti věří všemu, co se jim řekne. Ale starost mi dělají spíše ti, kteří jsou chytrí, kteří studovali na Západě. Dnes se prohlašují za vlastence a lidi, jako jsem já, označují za zrádce. *Come on!*“

„Proč je vlastně Putin tak populární?“

„Rusové se jednoznačně chtějí znovu stát supervelmocí jako tehdy za sovětské éry. Teď jsme v děsném marastu. Ale Putin a jeho média dávají lidem pocit: jsme skvělí, ostatní z nás mají strach. Fakt k neuvěření.“

Zmačká prázdnou plechovku a zbytky ryby vynese do odpadků. „Padám spát, ráno musím brzo vypadnout. Dobrou noc!“ Vkráčí do svého pokoje a mně přenechává obývací pokoj, kde je na gauči nachystáno několik složených prostěradel.

Napíšu ještě pár mailů a přes mobil si rezervuji jednosměrnou letenku do Grozného, což mi zabere nějakých pět minut. Je to vlastně v dnešní době plné vše pokrývajících pojištění docela vzácnost, když si člověk tak snadno koupí lístek do míst, od jejichž návštěvy vás ministerstvo zahraničí odrazuje. Prodejce nemá žádný dotaz „Jste si jist?“ ani nemusíte zaškrtnout nějaké kontrolní políčko „Informoval jsem se o všech hrožících rizicích.“ Všechno třikrát potvrzovat musíme snad jenom v online objednávkě sushi s doručením, při převodu deseti eur z Hamburku do Brém anebo pro týden dovolené na Mallorce, jestliže nezaškrtnete volbu „Pojištění storna cesty“.

Zamluvit si letenku do Čečenska je jednodušší než změnit mobilního operátora.

Když o tomhle regionu mluví evropská média, nevěští to většinou nic dobrého. Před pár týdny byl v Čečensku přepaden autobus se zahraničními novináři a pracovníky neziskových organizací, kteří byli zbiti. Pár měsíců zpátky se zdejší pobočka lidskoprávní organizace „Výbor proti mučení“ stala cílem žhářského útoku, po kterém musela svou kancelář v Grozném zavřít. Známa jednoho kamaráda, která v místě dlouho žila, mluvila o jistém fotografovi, který pracoval na kritické reportáži proti režimu a který byl upálen jako čarodějnice za středověku. Vladimír říká, že zná tamější situaci jen z doby před patnácti lety. Jak to tam vypadá dnes, nedokáže odhadnout.

Proto když mi příštího dne Murad ¹ z Grozného v krátkém mailu potvrzuje, že u něj mohu přenocovat, ptám se ho přímo, nakolik považuje moji návštěvu za nebezpečnou. Jeho odpověď? Čtyři smajlíky, které se slzami smějí. A jeho upozornění: „Bylo by dobré, abys nenosil kraťasy. Máš oblek?“

„Mám černou košili.“

„Dobře. Přijíždíš ke konci ramadánu, to je nejlepší čas k návštěvě.“

Ten cizí člověk, kterého znám jen z internetového profilu, poslal jako odpověď na mou vážně míněnou starostlivou otázku usměvavé smajlíky. Do poslední chvíle před odletem váhám, jestli je skutečně tahle etapa cesty dobrý nápad.

Co by v mé situaci dělal Rus? Možná by prostě šel pohladit čumák psovi ve stanici metra „Náměstí Revoluce“ (Ploščad' Revoljucii). To prý přináší štěstí. Nosní partie oblíbené sochy nedaleko od nástupišť se jasně lesknou do dálí. Již desítky let je leští milióny rukou. Mazlím se tedy s chladným

kovem. Psí pohled působí přísně, ale rozhodně ne nezúčastněně. Teď už by vlastně k ničemu dojít nemělo.